

Наталія О. Небаба¹, Діана В. Рудь-Вольга²
**ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

У статті досліджено аналіз українсько-турецьких торговельно-економічних відносин на сучасному етапі їх розвитку та майбутніх перспектив економічної співпраці двох країн, зокрема у секторі виробництва м'ясної продукції. У результаті дослідження виявлено, що Турецька Республіка є одним з провідних торговельних партнерів України та входить до переліку країн, що мають найбільші перспективи для розвитку українського експорту. Визначено проблеми в агросекторі Туреччини, головними з яких є недостатня кількість залучених інвестицій у сільське господарство та дефіцит сільських територій, що призводить до необхідності імпортувати продукцію агросектору, в результаті чого спостерігається надмірне зростання цін на м'ясну продукцію та відповідно зменшення її споживання населенням Туреччини. Встановлено головні країни-експортери м'ясної продукції до Турецької Республіки та перешкоди при здійсненні експорту м'ясних продуктів Україною. Виявлено, які дії уряду та виробників можуть покращити сучасні українсько-турецькі торговельно-економічні відносини у агросекторі.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; м'ясна продукція; торговельно-економічні відносини; експорт; імпорт.

Рис. 1., Табл. 5. Літ. 18.

DOI 10.32752/1993-6788-2019-1-219-31-42

Наталья А. Небаба, Диана В. Рудь-Вольга
**ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНСКОЙ-ТУРЕЦКИХ
ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ**

В статье исследованы анализ украинского-турецких торгово-экономических отношений на современном этапе их развития и будущих перспектив экономического сотрудничества двух стран, в частности в секторе производства мясной продукции. В результате исследования выявлено, что Турецкая Республика является одним из ведущих торговых партнеров Украины и входит в перечень стран, имеющих наибольшие перспективы для развития украинского экспорта. Определены проблемы в агросекторе Турции, главными из которых являются недостаточное количество привлеченных инвестиций в сельское хозяйство и дефицит сельских территорий, что приводит к необходимости импортировать продукцию агросектора, в результате чего наблюдается избыточный рост цен на мясную продукцию и соответственно уменьшение ее потребления населением Турции. Установлены главные страны-экспортеры мясной продукции в Турецкой Республике и препятствия при осуществлении экспорта мясных продуктов Украины. Выявлено, действия правительства и производителей могут улучшить современные украинские-турецкие торгово-экономические отношения в агросекторе.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность; мясная продукция; торгово-экономические отношения; экспорт; импорт.

Natalia O. Nebaba, Diana V. Rud-Volga
**PROSPECTS OF UKRAINIAN-TURKEY
TRADE-ECONOMIC RELATIONS**

The article examines the analysis of Ukrainian-Turkish trade and economic relations at the current stage of their development and the future prospects of economic cooperation between the two

¹ University of Customs and Finance, Dnipro. Ukraine.

² University of Customs and Finance, Dnipro. Ukraine.

countries, in particular in the meat production sector. The study revealed that the Republic of Turkey is one of the leading trading partners of Ukraine and is among the countries with the highest prospects for the development of Ukrainian exports. The problems in the agricultural sector of Turkey have been identified, the main ones being the lack of attracted investments in agriculture and the scarcity of rural areas, which leads to the need to import agricultural products, which leads to an excessive increase in prices for meat products and consequently a decrease in its consumption of the population. The main exporters of meat products to the Republic of Turkey have been identified and obstacles to exporting meat products to Ukraine have been identified. It is revealed what actions of the government and manufacturers can improve the current Ukrainian-Turkish trade and economic relations in the agricultural sector.

Keywords: foreign economic activity; meat products; trade and economic relations; export; import.

Peer-reviewed, approved and placed: 11.09.2019.

Постановка проблеми. Відповідно до затвердженого Міністерством економічного розвитку та торгівлі України переліку країн, що мають найбільші перспективи для розвитку українського експорту (за виключенням країн ЄС) третім найбільш перспективним ринком для нашої країни є Туреччина (після США та Китаю) [1]. Це свідчить про наявність великого незадіяного потенціалу у сфері економічної співпраці, що і визначає актуальність теми дослідження. На сучасному етапі українсько-турецьких торговельно-економічних відносин виникає необхідність визначити перспективи у різних сферах співпраці для подальшої спрямованості на найефективніші напрямки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх досліджень та публікацій, присвячених українсько-турецьким торговельно-економічним відносинам, можна виділити роботи таких науковців як Є.М.Солових, В.В. Матей, І.Л. Федун, О.В. Генералов та ін. Разом із тим, перешкоди та перспективи співпраці між двома країнами у сільськогосподарському секторі, зокрема у секторі виробництва м'ясної продукції, вимагають подальших досліджень у цій галузі міжнародних економічних відносин [13].

Метою дослідження є аналіз українсько-турецьких торговельно-економічних відносин на сучасному етапі їх розвитку та майбутніх перспектив економічної співпраці двох країн, зокрема у секторі виробництва м'ясної продукції.

Основні результати дослідження. Переживши серйозну фінансову кризу 2001 року Туреччина увійшла в еру стрімкого зростання, коли показники ВВП становили в середньому понад 6% щорічно до 2008 року. Загалом Турецька Республіка володіє потужною економікою з показниками зростання ВВП, що склали 6,1% у 2015 році; 3,2% у 2016 році; 7,4% у 2017 році. Тоді як у 2018 році цей показник знизився до 2,6% [2]. Туреччина входить до Топ-15 країн світу за рівнем зростання імпорту (14 місце) та за потенціалом споживання харчових продуктів. Це країна-сусід, Угода про вільну торгівлю з якою знаходиться в процесі переговорів. За рівнем відповідності структури українського експорту до турецького імпорту входить у Топ-25 (23 місце) [1].

Вищезазначене створює уявлення про Турецьку Республіку як одного з найбільших та найперспективніших партнерів України. Проте за даними Державної служби статистики України, станом на 01.12.2018 року Туреччина

інвестувала в економіку України 327,6 млн дол. США, що становить лише 1% від загального обсягу іноземних інвестицій. Однак за експертними оцінками, загальний обсяг турецьких інвестицій в Україну з урахуванням фінансових ресурсів, залучених через банківські структури та спільні підприємства, які розташовані у третій країнах, складає близько 3 млрд дол. США [3]. Інвестиції, що надходять з Турецької Республіки до України, у своїй більшості спрямовані у сфери промисловості, інформації та телекомунікації, оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування. Існує значний потенціал для розвитку двостороннього стратегічного науково-технічного співробітництва в рамках масштабних високотехнологічних проектів в авіакосмічній та оборонно-промисловій сферах, які на даний момент охоплюють близько 30 проектів. Сторони активно працюють над реалізацією домовленостей, досягнутих на найвищому рівні, зокрема створенням спільного авіабудівного підприємства, модернізацією турецької броньованої техніки українськими системами захисту та динамічної броні, їх оснащення силовими агрегатами українського виробництва [3].

Турецька Республіка є одним з найважливіших партнерів України в галузі туризму. У свою чергу Україна для Туреччини є одним із головних та перспективних туристичних ринків. Зокрема, торік Україна посіла 7-ме місце (з показником 1 млн 387 тис. відвідувачів) у Топ-10 серед країн за кількістю туристів до Туреччини. Турецький туристичний потік в Україну за минулий рік склав близько 279 тисяч відвідувачів і щороку зростає. Туреччина входить до десятки країн, громадяни яких найчастіше відвідують Україну (9-те місце) [3]. У 2018 році Туреччина займала 3 місце (з показником 4,4%) після ЄС (40,3%) та Росії (12,2%) серед ТОП-15 торговельних партнерів України в експорті товарів і послуг: 7 місце (1,5%) серед найбільших країн-партнерів в експорті послуг з України та 3 місце (5,0%) в експорті товарів. При цьому у 2018 році Туреччина посіла 3 місце серед країн, до яких найбільше скоротився експорт товарів з України [4]. У січні-травні 2019 року в українському експорті до Туреччини найбільші частки займали наступні товари позиції: зернові культури – 29,3%; насіння і плоди олійних рослин – 14,9%; залишки і відходи харчової промисловості – 11%; чорні метали – 28,1% [4].

Аграрна і харчова продукція в загальному експорті України становить 43,9% та визначає її як країну зі сільськогосподарською спрямованістю. У січні-лютому 2019 року, у порівнянні з аналогічним періодом 2018 року, експорт продукції аграрного сектора збільшився на 683,8 млн дол. США, що у відсотках становить 24,4%. Так, сума експорту становить 3,5 млрд дол. США. При цьому найбільше за звітний період було експортовано кукурудзи (33,6% у загальному обсязі експорту аграрної продукції), олії соняшникової, сафлорової або бавовняної (20,13%), а також пшениці та суміші пшениці з житом (11,84%) [5].

Всупереч жорстким вимогам з боку ЄС, за результатами аудиту, тричі проведеного фахівцями ЄС впродовж 2018-2019 років, було перевірено українську систему контролю за здоров'ям птиці, виробництвом м'яса птиці та продуктів з нього та підтверджено відповідний кваліфікаційний рівень

штатних співробітників Держпродспоживслужби стосовно вимог ЄС, ефективності офіційного контролю та відповідності українських товаровиробників правилам ЄС [6]. Вищезгаданий результат перевірок створює позитивну репутацію для національних виробників та сприяє підвищенню їх конкурентоздатності на міжнародному ринку. Значна кількість вимог ЄС вже врахована, однак деякі правила досі очікують на впровадження: щодо організації пакувальних центрів, вимог до годівлі та вільного вигулу птиці; серед вимог до великої рогатої худоби (вушні бірки, паспорти тварин), комп'ютеризовані бази даних та індивідуальний реєстр. Таким чином доки Україна не має права експорту до ЄС живої худоби та продуктів із яловичини й свинини, експортерам необхідно концентрувати свою увагу на інших ринках збуту, одним з яких може бути Туреччина, яка є однією з країн-лідерів з імпорту м'ясної продукції (рис.1) [7].

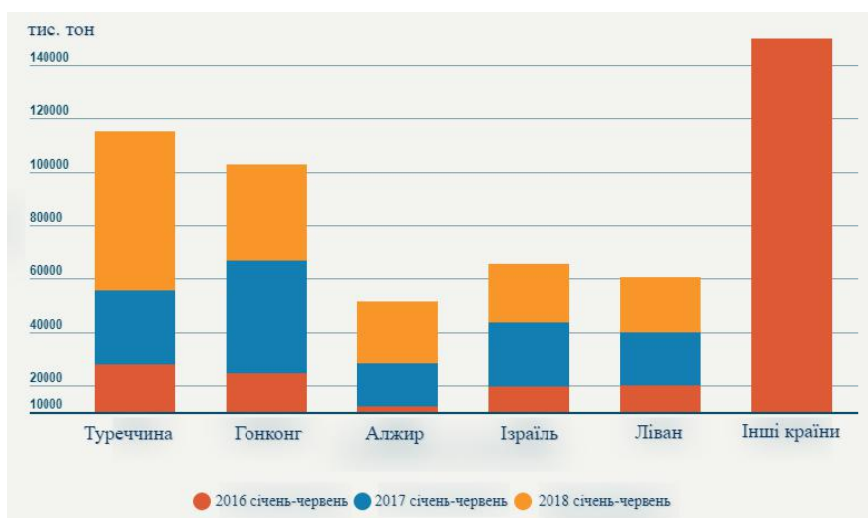

Рис. 1. Експорт м'яса з ЄС за країнами за останні 3 роки [7]

За даними, наведеними на рис. 1, спостерігаємо, що за перші 6 місяців 2018 року Туреччина зайняла перше місце з імпорту м'яса з ЄС з показником 59 тис. тонн, що набагато більше, ніж за той самий період 2017 року (27 тис. тонн). Однак у грудні 2018 року Туреччина, яка останні роки була лідером з імпорту м'яса, через закупівлю товарів понад внутрішній споживчий попит вимушена була шукати ринок для експорту близько 20 тисяч тонн м'яса та 300 тисяч живих тварин [8].

У 1991 році в Туреччині налічувалося 51 млн 200 тис. голів малої рогатої худоби, тоді як у 2017 році ця кількість скоротилася на 7 млн та становила 44 млн 300 тис. голів. Разом зі зростанням імпорту великої рогатої худоби (ВРХ) за той самий період на 500%, кількість ВРХ місцевого виробництва скоротилася з 6 млн 600 тис. до 1 млн. 600 тис. голів. За офіційними даними, протягом 2017 року в Туреччині було виготовлено 1 млн 89 тис. 747 тонн м'яса, з яких 950 тис. тонн складала яловичина та 140 тис. тонн – баранина [7].

Розглядаючи внутрішній попит на м'ясну продукцію, то за словами голови Спільки виробників червоного м'яса Ахмета Юджесана, протягом 2017 року у Туреччині було спожито 1 мільйон 200 тисяч тонн м'яса, з яких 15% баранина та козлятина, 85% яловичина. У країнах ЄС річна середня кількість споживання червоного м'яса на одну людину 34-35 кілограм, тоді як у Туреччині – 13 кілограм [9].

Таблиця 1. Кількість споживання м'яса за країнами світу у 2018 році, [10]

Країна	Яловичина	Свинина	М'ясо птахів	Баранина	Всього
США	27,1	24,0	49,8	0,4	101,3
Австралія	20,9	21,0	43,9	8,4	94,2
Аргентина	40,3	10,7	40,4	1,2	92,6
Ізраїль	19,5	1,5	58,5	1,9	81,5
Уругвай	43,1	14,9	16,4	6,6	81,0
Бразилія	26,5	11,9	40,6	0,5	79,5
Нова Зеландія	12,8	17,8	37,4	3,9	71,9
ЄС-28	10,8	32,3	24,5	1,9	69,5
Південна Африка	10,9	3,7	36,1	3,5	54,2
Китай	4,1	30,6	12,2	3,1	49,9
Україна	5,6	11,8	21,0	0,3	38,7
Світ	6,5	12,3	14,2	1,7	34,7
Туреччина	10,5	0,1	17,7	4,2	32,5
Іран	2,9	0,0	23,2	3,3	29,3
Єгипет	8,8	0,0	11,5	1,2	21,5
Пакистан	6,3	0,0	4,5	2,1	13,0
Індонезія	1,8	2,4	7,1	0,4	11,6
Індія	0,5	0,2	2,2	0,5	3,4

За даними табл. 1 спостерігаємо, що у той час як середньосвітова кількість споживання м'яса у 2018 році становила 34,7 кг на людину, у Туреччині цей показник склав 32,5 кг на людину. Загальне споживання м'яса населенням Туреччини у 2018 році по відношенню до попереднього року знизилася на 3,25%. Споживання м'яса ВРХ збільшилося на 3,7%, однак споживання м'яса малої рогатої худоби (МРХ) та м'яса птахів знизилось на 18,32% та 5,9% відповідно. Маючи ідеальні кліматичні умови для продуктивного сільського господарства, через брак інвестицій в аграрний сектор овочі, фрукти та м'ясо Туреччині доводиться імпортувати.

У 2019 році сільськогосподарський сектор отримує 16,9 млрд лір державної допомоги, з них 5,268 млрд лір (31% від загальної суми, призначеної на агросектор) виділено на підтримку тваринництва. Державні виплати, спрямовані на тваринництво, у 2017 році склали 3,848 млрд лір, у 2018 році – 4,103 млрд лір. Таким чином сума підтримки у 2019 році у порівнянні з попереднім роком зросла на 28,4% [11]. Проте виділеного фінансування недостатньо для створення нормальних умов ведення фермерських господарств. Наприклад, у 2017 році фермерам було надано 12,7 млрд лір державної допомоги, проте переважна частина виплат розміром 10 млрд лір повернулася

до держави у вигляді податку на пальне, використане при виробництві сільськогосподарської продукції [12].

Рис. 2. Індекс споживання м'яса на людину (2013=100) [10]

Таким чином, залишається все менше фермерських господарств та підприємців, охочих вкладати в агросектор Туреччини. Разом з тим з'являється необхідність пошуку експортерів, провідне місце серед яких може належати Україні. Конференція Retail Days Istanbul, проведена в кінці 2016 року в Стамбулі, окреслила зацікавленість турецьких ритейлерів у постачаннях до торгових мереж продуктів харчування українського походження. Конкретним підтвердженням цього є ряд зустрічей з категорійними менеджерами турецького METRO та директором з логістики мережі ОК (YILDIZ HOLD NG). METRO замовила лінійку харчової групи, представленої в українському підрозділі цієї мережі [13]. Співпраця з турецькими підприємцями та урядом відкриває для України досить великий споживчий ринок. Населення Туреччини 10 років тому становило 70 млн чоловік. У 2018 році кількість зареєстрованого населення Туреччини склала 81,256 млн осіб, а темп зростання населення становив 0,49% [2]. Таким чином, за прогнозами фахівців у 2023 році цей показник досягне 86 млн 907 тис., тоді як у 2040 році очікується, що кількість населення складе більше 100 млн чоловік. Крім того, щороку до Туреччини приїздить 40 млн туристів. Отже, фактично загальне населення країни вже станом на сьогодні перевищує 100 млн осіб. Поряд зі зростанням кількості населення, відповідно зростатиме й попит на м'ясо. Попри значну кількість населення у країні великий дефіцит сільських територій. В Україні 48 млн га знаходяться в обробці, а в Туреччині лише 27. Через це у Туреччині спостерігається дефіцит продовольчих товарів від зернових до комбікорму і м'яса. Імпорт м'яса Туреччиною здійснюється з низки країн, наведених у табл. 2 та табл. 3. Відповідно до табл. 2, складеної за даними [10], найбільша частка імпорту живої ВРХ припадає на Бразилію (42,17%), друге місце займає Уругвай з часткою 29,2%, третє місце – Угорщина (5,17%).

Таблиця 2. Імпорт Туреччиною живої ВРХ за найбільшими країнами-постачальниками, 2018 рік, [10]

Країна	Імпортовано голів, шт.	Частка країни у загальному імпорті ВРХ, %
Бразилія	615 896	42,17
Уругвай	426 443	29,20
Угорщина	75 566	5,17
Іспанія	51 807	3,55
Румунія	51 279	3,51
Австралія	36 489	2,50
Чехія	34 084	2,33
Словаччина	27 594	1,89
Німеччина	26 297	1,80
Ірландія	24 880	1,70
Австрія	16 360	1,12
Всього	1 460 563	100,00

Серед імпортерів живої МРХ до Туреччини у 2018 році Україна посіла третє місце, займаючи 8,4% імпорту. За даними табл. 3 перше та друге місця займають Австралія (56,38%) та Румунія (26,06%) відповідно.

Таблиця 3. Імпорт Туреччиною живої малої рогатої худоби за найбільшими країнами-постачальниками, 2018 рік, [10]

Країна	Імпортовано голів, шт.	Частка країни у загальному імпорті ВРХ, %
Бразилія	615 896	42,17
Уругвай	426 443	29,20
Угорщина	75 566	5,17
Іспанія	51 807	3,55
Румунія	51 279	3,51
Австралія	36 489	2,50
Чехія	34 084	2,33
Словаччина	27 594	1,89
Німеччина	26 297	1,80
Ірландія	24 880	1,70
Австрія	16 360	1,12
Всього	1 460 563	100,00

У листопаді 2018 року Туреччина заявила, що поступово почне відмовлятися від імпорту м'яса з метою підтримки вітчизняного виробника. Попри це у відповідності до рішення Президента Туреччини від 27.12.2018 року №518 до 31.12.2019 р. продовжено дії квот імпорту живих тварин і м'яса з України з нульовими тарифними ставками (табл. 4).

За даними прес-служби Міністерства аграрної політики та продовольства Україна в січні-лютому 2019 року збільшила товарообіг продукцією агропромислового комплексу з Туреччиною на 28% порівняно з аналогічним періодом минулого року (до 356,6 млн дол). Зокрема за рахунок збільшення експорту української сільгосппродукції до Туреччини за звітний період на 18%

[5]. Експорт м'ясної продукції України до Туреччини у січні-травні 2019 року наведено у табл. 5.

Таблиця 4. Квоти турецького імпорту живих тварин і м'яса з нульовими ставками з України, [5]

УКТЗЕД	Найменування	Обсяг тарифних квот
01.02	Велика рогата худоба, жива	500.000 голів
01.04	Вівці та кози, живі	475.000 голів
02.01	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	75.000 тонн
0201.20.20.00.00	Компенсовані четвертини	20.000 тонн

Таблиця 5. Експорт м'ясної продукції України до Туреччини, січень-травень 2019 року, [14]

Найменування	Кількість, кг	Вартість, тис. дол. США	Частка Туреччини в загальному експорті товару Україною, %
104100000 Вівці	358407,0	419,9	89,75
201000000 М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	2066990,3	8642,2	32,98
204000000 Баранина або козлятина, свіжа, охолоджена або морожена	2528,1	11,9	6,42
203000000 Свинина, свіжа, охолоджена або морожена	1471,9	9,7	0,19
202000000 М'ясо великої рогатої худоби, морожене	389,1	2,5	0,01

З табл. 5 робимо висновок, що в українському експорті м'ясних продуктів до Туреччини переважну позицію займають вівці (89,75% від загального українського експорту овець) та м'ясо ВРХ свіже або охолоджене (32,98%).

У квітні 2018 року в Україні з робочим візитом перебувала місія Головного директорату захисту і контролю Міністерства сільського господарства Республіки Туреччина з метою оцінки системи державного контролю за виробництвом яловичини для подальшого імпорту цієї продукції [5]. У липні того ж року Державна служба з питань безпеки харчових продуктів і захисту споживачів і компетентний орган Республіки Туреччина погодили ветеринарний сертифікат здоров'я для свіжого, охолодженого, замороженого м'яса в тушах і м'яса обвалки ВРХ, призначеного для експорту м'яса з України [15]. Ветеринарний сертифікат на експорт домашніх кіз та овець призначених для розведення з України до Турецької Республіки було погоджено ще у 2013 році. Зважаючи на те, що сертифікація продукції є чи не найбільшою перепорою при здійсненні експорту, погодження ветеринарних сертифікатів значно полегшить виконання експортних операцій, що позитивно вплине на бажання експортерів м'ясної продукції співпрацювати з Туреччиною.

Угода про вільну торгівлю з Туреччиною, перемовини щодо якої ведуться з 2011 року, також позитивно позначиться на бажанні підприємців

здійснювати експорт на ринок Турецької Республіки. Процес створення вільної економічної зони триває довгий період часу через узгодження урядами країн додаткового протоколу до угоди, в якому перелічуються товари, які будуть виключені з зони вільної торгівлі. Україна прагне виключити з переліку товарів, на які не треба буде платити податки, крім ПДВ, такі види турецьких товарів як, наприклад, текстиль, частково будівельні матеріали, зокрема керамічну плитку та інші. У свою чергу Туреччина достатньо суттєво захищає харчову промисловість: на деякі продовольчі позиції ставка ввізного мита наразі перевищує 200%. В умовах, коли українська продукція сільського господарства є достатньо конкурентоспроможною, може наситити турецький ринок і вплинути на місцеве виробництво, ці питання є чутливими [16]. Попри сьогоденне перевищення сировинного експорту України над експортом продуктів з високою доданою вартістю, у загальному розумінні спеціалізація на аграрному секторі не повинна асоціюватися з експортом сировини та продукції з нульовою доданою вартістю. За словами Ю. Кернасюка, додана вартість для різних видів аграрної продукції залежить не тільки від кількості технологічних переділів її переробки, але й від якості аграрної продукції, її безпечності та органічності походження, місця виробництва, бренду тощо [17]. За прикладом економіста Б. Данилишина, необроблене м'ясо – продукція нульового переділу; акуратно нарізане й упаковане у вакуумні лотки м'ясо – продукція нижчого переділу; упаковані м'ясні напівфабрикати, з яких вдома можна швидко приготувати страву, – це продукція низького переділу; готові вироби (ковбаса, буженина) – це вже продукція високого переділу [18]. Крім того Є.М. Солових [13] зазначає, що поняття співпраці в аграрному секторі містить у собі не лише торгівлю сировинними товарами. Для українсько-турецьких торговельно-економічних відносин є великий потенціал у створенні та практичній реалізації проектів у галузі сільськогосподарського машинобудування, систем зрошення, тепличного господарства, насінництва. Крім того турецький та український бізнес зацікавлені у спільних проектах, що здійснюватимуться у третіх країнах.

Висновки. Українсько-турецькі торговельно-економічні відносини розвиваються з позитивною тенденцією: на стадії розробки перебувають близько 30 високотехнологічних проектів в авіакосмічній та оборонно-промисловій сферах, крім того торік Україна посіла 7-ме місце серед Топ-10 країн за кількістю туристів до Туреччини. У свою чергу Турецька Республіка у 2018 році займала 3 місце (з показником 4,4%) серед Топ-15 торговельних партнерів України в експорті товарів і послуг; 7 місце (1,5%) серед найбільших країн-партнерів в експорті послуг з України та 3 місце (5,0%) в експорті товарів. Аграрна і харчова продукція переважає як в загальному експорті України, так і в експорті до Туреччини.

Попри сьогоденне перевищення українського експорту сировини над експортом продуктів з високою доданою вартістю, сільськогосподарський сектор має великі перспективи, а висока додана вартість продукції агросектору може бути сформована за рахунок вищої якості при нижчій собівартості, екологічності, раціонального та інноваційного використання ресурсів, енергоефективного виробництва та інше. Станом на сьогодні

українські виробники ВРХ та МРХ достатньо зацікавлені в експорті продукції до Туреччини. Зважаючи на недостатнє фінансування турецького агросектору та брак сільськогосподарських територій (в Україні 48 млн га. знаходяться в обробці, а в Туреччині — лише 27) для експортерів України відкривається можливість вийти на досить місткий споживчий ринок. Адже за перші 6 місяців 2018 року Туреччина зайняла перше місце з імпорту м'яса з ЄС з показником 59 тис. тонн, що набагато більше, ніж за той самий період 2017 року (27 тис. тонн). Найбільша частка імпорту живої ВРХ припадає на Бразилію (42,17%), друге місце займає Уругвай з часткою 29,2%, третє місце — Угорщина (5,17%). Попри значний імпорт м'ясної продукції з-за кордону через надмірні ціни на неї у 2018 році показник кількості споживання м'яса населенням Туреччини був нижче середньосвітового та складав 32,5 кг на людину. Таким чином, близьке географічне положення та сільськогосподарська спеціалізація України забезпечує національних експортерів вигідними конкурентоздатними умовами.

У 2018 році Україна посіла третє місце, займаючи 8,4% імпорту, серед імпортерів живої МРХ до Туреччини. В українському експорті м'ясних продуктів до Туреччини переважну позицію займають вівці (89,75% від загального українського експорту овець) та м'ясо ВРХ, свіже або охолоджене (32,98%). До 2018 року однією з перешкод здійснення експортних операцій була відсутність узгодженого ветеринарного сертифікату з карантинування тварин. Погодження ветеринарного сертифікату здоров'я для свіжого, охолодженого, замороженого м'яса в тушах і м'яса обвалки ВРХ, призначеного для експорту м'яса з України, має позитивний вплив на бажання експортерів м'ясної продукції співпрацювати з Туреччиною. Крім того прийняття Угоди про вільну торгівлю з Туреччиною, перемовини щодо якої продовжуються з 2011 року, поживають українсько-турецькі торговельно-економічні відносини та відкриє більше можливостей для національних виробників.

Таким чином для підвищення ефективності торгівлі з азійськими країнами, зокрема Туреччиною, необхідна допомога уряду і профільних міністерств в узгодженості ветеринарних, фітосанітарних та інших важливих питань для полегшення співпраці між країнами.

1. Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017-2021 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — 2017. — Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>

Eksportna stratihiia Ukrainy: Dorozhnia karta stratehichnoho rozvytku torhivli 2017-2021 [Elektronnyi resurs] // Ofitsiynyi sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. — 2017. — Rezhym dostupu: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>

2. Офіційний сайт Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cia.gov/index.html>

Ofitsiynyi sait Central Intelligence Agency [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://www.cia.gov/index.html>

3. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Туреччиною [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Посольства України в Турецькій республіці. — Режим доступу: <https://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukrainetrade>

Torhovelno-ekonomichne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu i Turechchynoiu [Elektronnyi resurs] // Ofitsiyni sait Posolstva Ukrainy v Turetskii respubliki. – Rezhym dostupu: <https://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukrainetr/trade>

4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.me.gov.ua>

5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.gov.ua

Ofitsiyni sait Ministerstvo aharnoї polityky ta prodovolstva Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.minagro.gov.ua

6. Українська курятина відповідає вимогам ЄС – Держпродспоживслужба [Електронний ресурс] // Сайт Інформаційного агентства «Українські Національні Новини». – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1802337-ukrayinska-kuryatina-vidpovidaye-vimogam-yes-derzhprodspozhivsluzhba>

Ukrainska kuriyatyna vidpovidaє vymoham YeS – Derzhprodspozhivsluzhba [Elektronnyi resurs] // Sait Informatsiinoho ahentstva «Ukrainski Natsionalni Novyny». – Rezhym dostupu: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1802337-ukrayinska-kuryatina-vidpovidaye-vimogam-yes-derzhprodspozhivsluzhba>

7. Turkiyenin et sorunu: Hayvanc 1 k nedен bitti, Turkiye ette nas 1 d sa bag ml hale geldi? [Elektronnyi resurs] // Sait Euronews. – Rezhym dostupu: <https://tr.euronews.com/2018/09/25/turkiye-de-et-ve-hayvancilik-sorunu-er-neden-pahali-ab-en-cok-eti-turkiye-ye-satiyor>

8. Et ithalat ampriyonu Tьrkiye, 20 bin ton karkas et ve 300 bin canl hayvan ihras etmek izin pazar ar yor [Elektronnyi resurs] // Sait novyn Sputnik. – Rezhym dostupu: https://tr.sputniknews.com/turkiye/2018120310364_49785-sigir-et-ihracat-turkiye/

9. Turkiye y ll k 300 bin ton et ithal ediyor. Turkiyenin y ll k et tьketime ne kadar? [Elektronnyi resurs] // Sait novyn Haberturk Gazetecilik A.S. – Rezhym dostupu: <https://www.haberturk.com/turkiye-yillik-300-bin-ton-et-ithal-ediyor-1715178-ekonomi>

10. Sektor Degerlendirme Raporu 2018 [Elektronnyi resurs] // Ofitsiyni sait Et ve Sьt Kurumu. – Rezhym dostupu: https://www.esk.gov.tr/upload/Node/10255/files/2018_Yili_Sektor_Degerlendirme_Raporu.pdf

11. Tarima 2019da 16.9 Milyar Lira Destek Verilecek [Elektronnyi resurs] // Cait Tar m Dьnyas G da, Tar m ve Hayvan 1 k Platformu. – Rezhym dostupu: <https://www.tarimdunyasi.net/2018/10/30/tarima-2019da-16-9-milyar-lira-destek-verilecek>

12. Devlet ciftciyi degil ciftci devleti destekliyor! [Elektronnyi resurs] // Cait Tarimdan Haber. – Rezhym dostupu: <https://www.tarimdanhaber.com/desteklemeler/devlet-ciftciyi-degil-ciftci-devleti-destekliyor-h9769.html>

13. Солових Є. М. Україна-Туреччина: політико-економічні аспекти взаємовідносин і перспективи розвитку / Є. М. Солових // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм". – 2018. – Вип. 8. – С. 81-87.

Solovykh Ye. M. Ukraina-Turechchyna: polityko-ekonomichni aspekty vzaiemovidnosyn i perspektyvy rozvytku. / Ye. M. Solovykh // Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Serii "Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm". – 2018. – Vyp. 8. – S. 81-87.

14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>

15. Офіційний сайт Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://consumer.gov.ua>

Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z pytan bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://consumer.gov.ua>

16. Угоди про вільну торгівлю з Туреччиною так і не підписали [Електронний ресурс] // Сайт «Радіо Свобода». – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29746573.html>

Uhodu pro vilnu torhivliu z Turechchynoiu tak i ne pidpysaly [Elektronnyi resurs] // Sait «Radio Svoboda». – Rezhym dostupu: <https://www.radiosvoboda.org/a/29746573.html>

17. Кернасюк Ю. Де можна отримати високу додану вартість в агробізнесі? [Електронний ресурс] // Сайт «Агробізнес Сьогодні». – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro-ekonomichniy-hektar/item/9806-de-mozhna-otrymaty-vysoku-dodanu-vartist-v-ahrobiznesi.html>

Kernasiuk Yu. De mozhna otrymaty vysoku dodanu vartist v ahrobiznesi? [Elektronnyi resurs] // Sait «Ahrobiznes Sohodni». – Rezhym dostupu: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/9806-de-mozhna-otrymaty-vysoku-dodanu-vartist-v-ahrobiznesi.html>

18. Данилишин Б. Чому аграрна галузь має стати пріоритетом України [Електронний ресурс] // Сайт інформаційного агентства «AgroNews.ua». – Режим доступу: <https://agronews.ua/node/87873>

Danylyshyn B. Chomu ahrarna haluz maie staty priorytetom Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Sait informatsiinoho ahentstva «AgroNews.ua». – Rezhym dostupu: <https://agronews.ua/node/87873>